

Index Copernicus

ISSN 2413-2578
ICV 2014: 29.63

Міністерство освіти і науки України

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

Національний педагогічний університет
ім. М.П. Драгоманова

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
КОРЕКЦІЙНОЇ ОСВІТИ**
(педагогічні науки)

Збірник наукових праць

В и н у с к 7
Том 1

Кам'янець-Подільський
„Мелобори-2006”
2016

УДК 376.36:81.371: 316.772.2

УДК 376.3:616.89

К.О. Зелінська-Любченко
Email: kartinka-muza@ukr.net

РОЗВИТОК МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ОНТО- ТА ДИЗОНТОГЕНЕЗУ

Відомості про автора: Зелінська-Любченко Катерина, Олександрівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри логопедії Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, м. Суми, Україна, Email: kartinka-muza@ukr.net

Contact: Zelinska-Lubchenko Ekaterina Aleksandrovna, candidate of pedagogical Sciences, senior lecturer of the Department of correction Sumy state pedagogical University named after A. S. Makarenko, Sumy, Ukraine. E-mail: kartinka-muza@ukr.net

Зелінська-Любченко К.О. Розвиток мовленнєвої діяльності дошкільників в умовах онто- та дизонтогенезу. У статті висвітлено проблему мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями мовлення, що набула пріоритетного значення на сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки. Це пов'язано зі збільшенням кількості дітей із вадами мовленнєвого розвитку, що можуть призвести до виникнення труднощів під час засвоєння навчального матеріалу та порушень особистісної сфери дитини в цілому.

У ході викладу матеріалів статті зазначено, що проблема мовленнєвої діяльності вивчається сьогодні в науці в кількох аспектах: неуролінгвістичному, психофізіологічному, онтолінгвістичному, психологічному, педагогічному та психолінгвістично-діяльнісному аспекті.

Під час викладу матеріалу статті наголошується, що у розвитку мовлення дитини дошкільного віку виокремлюють домовленнєвий та мовленнєвий періоди. Домовленнєвий період характеризується розвитком зорового та слухового сприймання, формуванням перших предметної та ігрової діяльності, появою гуління та лепету, можливістю наслідувати звуки мовлення оточуючих, розвитком перших шляхів довербального спілкування дитини з навколишнім світом.

У мовленнєвий період спостерігається збільшення активного словника дитини, відзначається поява перших простих речень, поступове засвоєння мовленнєвих норм і правил, оволодіння граматичною будовою мовлення, формування умінь правильно вживати

граматичні та дислексійні форми. У цей період звуковимовна більшість дітей характеризується нормативністю.

У статті зазначено, що володіння мовленням в дітей дошкільного віку в умовах дизонтогенезу відбувається повільно та своєрідно. На цьому етапі розвитку вони випробовують свої певні труднощі в оволодінні тих чи інших одиниць мовлення. Порушення етапу мовленнєвого розвитку носять зазвичай малоспецифічний характер. У процесі переходу від домовленнєвого до мовленнєвого етапу розвитку дитина опирається формами звукової комунікації. Проте на ранніх етапах розвитку граматичної будови простежується грубий аграматизм, а на пізніших обмежена кількість граматичних форм.

У тексті статті наголошено, що результати аналізу наукових інтернет-джерел з даної проблеми доводять необхідність подальших досліджень особливостей мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку та форм та патологій, які дозволять побудувати ефективну систему спеціалізованої корекції.

Ключові слова: онтогенез, дизонтогенез, розвиток, мовленнєва діяльність, дошкільники.

Зелінская-Любченко К.А. Развитие речевой деятельности дошкольников в условиях онто- и дизонтогенеза. В статье освещена проблема речевой деятельности детей с нарушениями речи, которая приобрела приоритетное значение на современном этапе развития коррекционной педагогики. Это связано с увеличением количества детей с нарушениями речевого развития, которые могут привести к возникновению трудностей в ходе усвоения учебного материала и нарушения личностной сферы ребенка в целом.

В ходе изложения материалов статьи указано, что проблема речевой деятельности изучается сегодня в науке в нескольких аспектах: неуролингвистическом, психофизиологическом, онтолннгвистичному, психологическом, педагогическом и психолннгвистически-деятельностном.

В ходе изложения материала статьи отмечается, что в развитии речи ребенка дошкольного возраста выделяют доречевой и речевой периоды. Доречевой период характеризуется развитием зрительного и слухового восприятия, формированием первых предметной и игровой деятельности, появлением гуления и лепета, возможностью подражать звукам речи окружающих, развитием первых попыток довербального общения ребенка с окружающим миром.

В речевой период наблюдается увеличение активного словаря ребенка, отмечается появление первых простых предложений, постепенное усвоение речевых норм и правил, овладение грамматическим строем речи, формирование умений правильно употреблять падежи и глагольные формы.

В этот период звукопроизношение большинства детей становится нормативным.

В статье указано, что владение речью у детей дошкольного возраста в условиях дизонтогенеза происходит медленно и своеобразно. На каждом шагу развития они испытывают свои определенные трудности в усвоении тех или иных единиц речи. Нарушение этапов доречевого развития носят обычно малоспецифический характер. В процессе перехода от доречевого к речевому этапу развития, ребенок овладевает формами звуковой коммуникации. Однако на ранних этапах развития грамматического строя прослеживается грубый аграмматизм, а на более поздних, ограниченное количество грамматических форм.

В тексте статьи отмечается, что результаты анализа научной литературы по данной проблеме доказывают необходимость дальнейших исследований особенностей речевого развития детей дошкольного возраста в норме и патологии, которые позволят построить эффективную систему логопедической коррекции.

Ключевые слова: онтогенез, дизонтогенез, развитие, речевая деятельность, дошкольники.

Zielińska-Lyubchenko K.O. The development of speech activity in preschool children in the conditions of onto- and dysontogenesis. The article highlights the problem of speech activity of children with speech disorders that has given a high priority at the present stage of development of correctional pedagogy. This is due to the increase of the number of children with problems in speech development, which can lead to difficulties during the learning and violations of the personal sphere of the child as a whole.

During the presentation of the article it is indicated that the problem of speech activity is examined today in science in several aspects: neuro-linguistic, psycho-physiological, ontolingua, psychological, pedagogical and psycholinguistics-activity aspect.

During the presentation of the article it is noted that in the development of speech in preschool children there are distinguish before speech and speech periods. Before speech period is characterized by the development of visual and auditory perception, the formation of the first subject and game activity the appearance of the goo and babble, the ability to imitate speech sounds of others, the first development of ways of child's preverbal communication with the surrounding world.

In the speech period there is an increase in the child's active vocabulary, the appearance of the first simple sentences, the gradual assimilation of speech standards and rules, the mastery of speech grammatical structure, formation of skills to properly use cases and verb forms. During this period, problems with the most children's pronunciation becomes the norm.

It is stated in the article that the possession of speech in the preschool children in the conditions of the dysontogenesis is slow and peculiar. At each step of development, they have difficulties in the assimilation of those or other units of speech. Violation of before speech stage of development is usually less specific character. In the transition from before speech to the speech stage of development, the child masters the forms of audio communication. However, in the early stages of the development of grammatical structure can be traced rough agrammatism, and later on, a small number of grammatical forms.

In the text it is noted that the results of the analysis of scientific literature on this issue proves the necessity of further studies of the features of speech development of preschool age children in norm and pathology, which will allow you to build an effective system of logopedic correction.

Key words: ontogeny, disontogeny, development, speech activity, preschoolers.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку корекційної педагогіки проблема мовленнєвої діяльності в дітей із порушеннями мовлення набула пріоритетного значення. Вирішення даної проблеми пов'язано зі здійсненням індивідуального, диференційованого та інтегрованого корекційно-логопедичного впливу; з удосконаленням методичних систем, які повинні орієнтуватися на неоднорідність контингенту дітей із мовленнєвими порушеннями та провідні тенденції змінювання змісту освіти.

Також слід наголосити на тому, що з кожним роком кількість дітей із мовленнєвими порушеннями значно збільшується. За даними офіційної статистики відбувається неухильне збільшення кількості дітей із вадами мовленнєвого розвитку, що можуть призвести до виникнення труднощів при засвоєнні навчального матеріалу та порушень особистісної сфери людини в цілому. Саме тому проблема розвитку мовленнєвої діяльності у дошкольників в умовах онто- та дизонтогенезу має сьогодні пріоритетне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку мовлення в процесі онтогенезу та дизонтогенезу висвітлено в дослідженнях лінгвістів (О. Гвоздь, В. Звєгінцев, О. Кубрякова, Ф. де Соссюр, О. Шахнарович, Л. Щерба та ін.), психолінгвістів (Т. Ахутіна, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонтьєв та ін.), педагогів (О. Вінарська, І. Жаренкова, В. Ковшиков, С. Конопляста, А. Маркова, Н. Савінова, С. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.), лінгводидактів (А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Луцан та ін.).

У дослідженнях В. Воробієвої, Б. Гріншпуна, Г. Жаренкової, Н. Жукової, Л. Єфіменкової, Р. Левіної, О. Мастюкової, С. Миронової,

Н. Нікашиної, В. Орфінської, Н. Серебрякової, Л. Спірової, Є. Соботович, В. Тарасун, Т. Філічевої, Г. Чиркіної, С. Шаховської, М. Шеремет та ін. висвітлено етіологію та характерні відхилення у формуванні кожної зі сторін мовленнєвої системи за порушеного мовленнєвого розвитку, а також особливості розвитку імпресивного й експресивного мовлення.

Дослідження психолого-педагогічних особливостей дітей із порушеннями мовлення, проведені вітчизняними й зарубіжними науковцями Л. Бартеневою, В. Бондарем, Р. Боскіс, Г. Каніс, С. Коноплястою, Р. Левіною, В. Лубовським, Н. Пахомоною, Н. Савіною, Т. Сак, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Т. Філічевою, Г. Чиркіною, М. Шевченко, М. Шеремет, свідчать, що у таких дітей наявні специфічні особливості загального психічного й мовленнєвого розвитку.

Проте, незважаючи на численні дослідження науковців, проблема розвитку мовленнєвої діяльності у дошкільників в умовах онто- та дизонтогенезу й на сьогодні залишається актуальною.

Мета статті – висвітлити особливості мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку в умовах онто- та дизонтогенезу на основі аналізу наукових літературних джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз останніх досліджень, присвячених розвитку мовлення дітей дошкільного віку, засвідчує, що ця проблема вивчається сьогодні в науці в кількох аспектах: нейролінгвістичному, психофізіологічному, онтолінгвістичному, психологічному, педагогічному та психолінгвістично-діяльнісному аспекті.

Різні наукові галузі представляють власне бачення мовленнєвої діяльності, що доводить існування певної варіативності у змісті самого поняття.

Так, філософське розуміння мовленнєвої діяльності пов'язується зі спілкуванням людини, її активністю, творчим перетворенням середовища, інтеграцією в соціум (М. Бахтін, А. Брудний, А. Коршунова, Е. Маркарян, Ф. Михайлова, Б. Шорохова, М. Ярошевський та ін.).

Клінічні погляди на мовленнєву діяльність пов'язані із функціями голосо- та мовлення утворення, що тісно пов'язані з дихальною функцією, а периферичні органи мовлення є водночас дихальними (М. Богомільський, Л. Нейман, М. Федюкович та ін.).

Розглядаючи педагогічну теорію мовленнєвої діяльності А. Ксенофонтова звертає увагу на те, що вона пов'язана з проблемами розвитку мовлення та мовленнєвої культури спілкування, які вирішуються на основі принципу об'єктивно існуючого зв'язку між мовленням і пізнавальними процесами (В. Голубков, Д. Кримська, З. Зайцева, Н. Сергєєва). Загальні характеристики мовлення, тенденції

мовленнєвого розвитку, виявляються факторами процесу навчання, які визначають переваги та недоліки мовлення (М. Баранов, І. Синиця та ін.).

Психологічне тлумачення представляє визначення мовленнєвої діяльності як і будь-якої іншої, котра характеризується предметним змістом, цілеспрямованістю, евристичним характером (орієнтування, планування, реалізація плану, контроль) (Л. Виготський, С. Рубінштейн та ін.).

Мовознавчий аспект мовленнєвої діяльності переконливо демонструє існування мовної та мовленнєвої діяльності у їх тісному взаємозв'язку (Д. Баранник, І. Білодід, В. Гумбольдт, Ф. де Соссюр, О. Шахнарович, Л. Щерба, Н. Юр'єва та ін.).

На думку психолінгвістів (О. Леонтьєв), мовленнєва діяльність – це не абстракція, що не співвідноситься з іншими видами діяльності й охоплює всі види діяльності, входячи у склад актів трудової, ігрової та пізнавальної діяльності у формі окремих мовленнєвих дій.

У ході співставлення процесів оволодіння дитиною мовленнєвими засобами різних мов, учені (О. Леонтьєв, Д. Слобін, Т. Ушакова, О. Шахнарович) сформулювали основні положення, які на сучасному етапі розвитку науки розглядаються як найважливіші досягнення в сучасних дослідженнях онтогенезу мовлення.

Онтогенез мовлення довгий час трактувався, «як такий, що має суто тимчасовий, перехідний характер, як прояв незрілості, повної неосконалої маленької істоти» (О. Запорожець) [3, с. 262].

Результати досліджень учених дозволили стверджувати, що процес онтогенезу мовлення виступає у різноманітних формах та проявах і є складним та різноплановим феноменом. Спираючись на результати вивчення індивідуальних відмінностей мовленнєвого розвитку, вчені (Поль Емар, О. Леонтьєв) висловили припущення, що кожна дитина йде своїм особистим шляхом у ході вивчення рідної мови. Індивідуальні відмінності спричинені об'єктивними факторами (Г. Цейтлін, Nelson): біологічними, когнітивними та фактором мовленнєвого середовища.

З позицій женецької психолінгвістичної школи мовленнєвий розвиток дитини залежить від її сенсомоторного розвитку. Оволодіння мовою в дитинстві представляється як процес, обумовлений, перш за все, когнітивними структурами. У роботах Ж. Піаже дословесний період онтогенезу полягає у формуванні когнітивних структур (первинні узагальнення, сенсомоторні схеми) та закладанні передумов до оволодіння дитиною мови (сприймання мовлення, потреба у спілкуванні, система дословесних (невербальних) засобів спілкування, розвиток артикуляційного апарату та фонематичного слуху) [6, с. 325-336].

У розвитку мовлення дитини дошкільного віку велике значення має домовленнєвий період, який триває від народження до кінця 1-го

року життя. У цей період розвивається зорове і слухове сприймання, формуються перші предметна й ігрова діяльність, з'являються гуління, лепет, можливість наслідування звуків мовлення, розвиваються перші шляхи довербального спілкування дитини з оточуючими.

Домовленнєвий період у здорової дитини умовно можна поділити на кілька етапів. I етап – охоплює перші 2 місяці життя. У цей час удосконалюються і закріплюються біологічні та адаптаційні механізми (функції дихання, смоктання); з'являються перші емоційні реакції, що мають пристосувальне значення для організму; до кінця I етапу крик дитини починає набувати інтонаційну виразність.

II етап домовленнєвого розвитку (2,5-3 міс) характеризується появою початкового гуління у відповідь на позитивні емоційні подразники. Разом із гулінням з'являється перший сміх. Звуки гуління різноманітні, переважають поєднання гортанних і голосних звуків (гу, ге, ха) тощо). Вимова протяжних звуків гуління вимагає від дитини тривалого м'язового скорочення. Вони вимовляються на видиху, тому в цей період відбувається своєрідне тренування мовленнєвого дихання.

III етап домовленнєвого розвитку – період «істинного» гуління. На нормальному розвитку цей період дитина проходить у віці 3,5-4 міс. Особливістю істинного гуління є те, що воно не супроводжується загальними дифузними рухами дитини і не є складовою частиною комплексу поживлення. Навпаки, в період істинного гуління загальні рухи дитини дещо загальмовуються, дитина ніби зосереджується на новому для неї відчутті. У цей період утворюються перші умовні зв'язки між слуховими і артикуляційними образами вимовних звуків. У період істинного гуління звуки стають тривалим, співучими і більш різноманітними. З'являються губні звуки і поєднання голосних із гукими. У цей період інтенсивно розвивається сенсорне сприймання, яке починає набувати активного пізнавального характеру.

IV етап домовленнєвого розвитку – це період лепету. Вже у віці 4-7 міс, коли здорова дитина шляхом самонаслідування виконує поєднання голосних із губними приголосними у вигляді ланцюжків звуків, відбувається перехід гуління до лепету. У період лепету поряд із самонаслідуванням наслідування звукам дорослого стає більш чітким [1].

До кінця домовленнєвого періоду невербальні форми спілкування дитини з оточуючими ускладнюються. Спілкування здійснюється за допомогою обох рук, стає більш диференційованим, характеризується поєднанням міміки та звуків. З'являються різноманітні за інтонацією лепетні слова [8, с. 4].

У віці дев'яти-десяти місяців відбувається якісний стрибок у мовленнєвому розвитку дитини. З'являються перші «нормативні» слова, які співвідносяться з предметом. Коло артикуляцій протягом двох-трьох місяців не розширюється, не простежується співвіднесення звуків із новими предметами або явищами. У віці 10-12 місяців дитина вживає всі

звуків, які є практично єдиною частиною мови, у називному відмінку. Спроби пов'язати два слова у фразу проявляються пізніше (завичайно у півтора роки). Потім з'являється наказова форма дієслів.

«Припинення» фонетичного розвитку в цей період мовленнєвого розвитку (на термін у 3-4 місяці) О. Леонтьєв пов'язує зі значним збільшенням кількості слів в активному словнику. Особливо важливим є з'явлення перших узагальнень. У мовленні дитини з'являється мовленнєвий знак, слово починає виступати як структурна одиниця мови та мовлення. Відтепер мовлення дитини стає словесним [5, с. 177].

Після 1,5 років спостерігається збільшення активного словника дитини, починається поява перших речень. На цьому етапі відзначається з'явлення засвоєння дітьми граматичних категорій. У цей період відбувається «підетап фізіологічного аграматизму», який характеризується використанням дитиною речень без відповідного граматичного оформлення в ньому слів та словосполучень. Учені (Л. Голосенко, О. Леонтьєв) констатують, що за нормального мовленнєвого розвитку цей період триває від декількох місяців до року.

На думку М. Красногорського, другий рік життя дитини характеризується активним розвитком словника, оволодінням складовою будовою мовлення. Трирічна дитина вміє правильно вживати іменні та дієслівні форми, що складають матеріальну основу дитячого мовлення. У ході четвертого року життя збагачується діалогічне мовлення, збільшується словник, удосконалюється граматична будова [4, с. 480]. Засвоєння у більшості дітей старшого дошкільного віку (6-7 років) нормативності, проте, у мовленні є заміни та спотворення вимовних звуків та звуку [р].

Мовленнєвий розвиток триває протягом усього розвитку дитини. У наукових дослідженнях В. Бельтюкова представлено явище закріплення фонемної системи. На думку вченого, простежується закріплення чотирьох фонемних «гнізд»: нейтральні голосні, губні, передньоязикові, задньоязикові артикуляції. Ці фонемні гнізда розвиваються своєрідно, незалежно від мовлення оточуючих. Незалежність появи фонем у дитячих вокалізаціях, на думку автора, пов'язана з розвитком слухового сприймання звуків.

Видокремивши принципи, за якими відбувається подальший розвиток фонемної системи дитячого мовлення, В. Бельтюков описав два напрямки розвитку в кожному з вихідних «гнізд»: «вертикальний» і «горизонтальний». На вертикальному простежується чітка наступність появи звуків, які виникають у дитини в певному порядку: «наступні звуки виникають» з попередніх; попередні деякий час виступають як стимулами наступних». Горизонтальний шлях розвитку заснований на впливах, протиставленні звучань. Як наслідок, відбувається «закріплення» вихідної фонемі, яка спочатку представляла собою

начесото «сплав» для форм, що виникають. Розщеплення «материнських» фонем здійснюється за дихотомічним принципом [1, с. 55].

Оволодіння мовленням в дітей дошкільного віку в умовах дизонтогенезу відбувається сповільнено та своєрідно. На кожному кроці розвитку вони випробовують свої певні труднощі в засвоєнні тих чи інших одиниць мовлення. При всьому цьому один і цей же рівень мовленнєвого розвитку може мати місце у дітей різного віку та при різних діагнозах, а одні й ті ж некоректні форми слів і типові словосполучення зустрічаються й при алалії, й при затримці мовленнєвого розвитку, й при дизартрії.

Вчені (В. Бельтюков, О. Грибова, Т. Ушакова та ін.) констатують, що в процесі дизонтогенезу порушується дихотомічний розвиток або в межах окремої системи (фонематичної, фонетичної, граматичної), або системи мови в цілому. За патології мовленнєвого розвитку порушується формування вертикальної або горизонтальної ієрархії.

Проблему дизонтогенезу мовленнєвої діяльності у дітей із порушеннями мовлення досліджували О. Вінарска, Н. Жукова, Л. Журба, Д. Ісаєв, О. Корнев, С. Конопляста, Л. Мاستюкова, Н. Савінова, С. Соботович, В. Тарасун, Т. Філічева, М. Шеремет та ін.

Як зазначають О. Вінарска, Л. Журба та Л. Мастюкова, порушення етапу домовленнєвого розвитку носять зазвичай малоспецифічний характер: вони спостерігаються як у дітей із ураженням мовленнєвих механізмів, так і в дітей із психічним недорозвитком або дитячим церебральним паралічем. Автори наголошують, що даний тип вокалізацій підлягає впливу емоційних відносин в системі «мати-дитина».

У процесі переходу від домовленнєвого до мовленнєвого етапу розвитку, дитина опановує формами звукової комунікації.

Н. Жукова зазначає, що на ранніх етапах розвитку граматичної будови грубий аграматизм є результатом нерозчленованого сприймання мовлення оточуючих, а на більш пізніх, появи обмеженої кількості граматичних форм у зв'язку із зазначеними ситуаціями [2].

Виокремлюють різні ступені недорозвинення мовлення у дітей дошкільного віку: повна відсутність загальноновживаного мовлення; її часткова сформованість – незначний словниковий запас, аграматичні словосполучення; розгорнуте мовлення з елементами недорозвинення (у словнику, граматичній будові, зв'язному мовленні та звуковимові). За нерізко вираженого недорозвинення відзначається лексико-граматична та фонетико-фонематична несформованість мовлення.

В. Воробйова, С. Шаховська та інші у своїх дослідженнях доводять, що для дітей із ЗНМ є характерною недиференційована вимова звуків, заміна звуків більш простими за артикуляцією, самостійне зв'язне контекстне мовлення є недосконалим за своєю

структурно-семантичною організацією. У них недостатньо розвинене мислення зв'язно і послідовно викладати свої думки. Вони володіють набором слів і синтаксичних конструкцій в обмеженому обсязі та спрощеному вигляді, відчувають значні труднощі в програмуванні мислювального, в синтезуванні окремих елементів в структурне ціле та в виборі матеріалу для тієї чи іншої мети. У дітей з'являються тривалі паузи, пропуски окремих смислових ланок. Структура складних слів часто спрощена, скорочена, наявні пропуски складів.

На думку Н. Жукової, ознакою мовленнєвого дизонтогенезу виступає морфологічно нерозчленоване використання слів. Слова, поєднані в речення, не мають граматичного зв'язку між собою, використовуються дитиною в будь-якій одній формі. Цей недосконалий процес може тривати протягом багатьох років життя дитини [2].

Темп розвитку лексичної та граматичної системи мовлення у значній мірі залежить від темпу пізнання дітьми оточуючого середовища. Спочатку дитина осмислює наявність відношень між предметами в об'єктивному світі, потім намагається за допомогою вже відомих їй мовленнєвих форм виразити нове значення, поступово перетворюючи їх за допомогою відомих їй лінгвістичних механізмів і операцій конструювання (на підсвідомому рівні). Як наслідок, вихідна граматична форма починає розгалужуватися. Потім граматичні засоби вибудовуються у деревоподібну ієрархічну структуру, в якій конструкції пов'язані вертикально і зростають відповідно до зростання структурних мовних складових, у той же час протиставляючись по горизонталі за акустичними ознаками й значенню [7, с.164–169].

Висновки і перспективи подальших розвідок. Спираючись на дослідження проблеми розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників в умовах онто- та дизонтогенезу та відомості про неухильне збільшення кількості дітей із мовленнєвими порушеннями, вважаємо за доцільне продовжувати наукові розвідки з означеної проблеми, з метою побудови ефективної системи логопедичної корекції з урахуванням мовленнєвого порушення, а також вікових та індивідуальних особливостей дитини.

Список використаних джерел

1. Бельтюков В. И. О закономерностях развития речевой функции в онтогенезе / В. И. Бельтюков // Вопросы психологии. – 1984. – № 5. – С. 141–146.
2. Жукова Н. С. Отклонения в развитии детской речи. (Учеб. пособие для студентов дефектологических фак. высших пед. учеб. заведений и логопедов) / Н. С. Жукова. – М.: УНПЦ “Энергомаш”, 1994. – 128 с.
3. Запорожец А. В. Значение ранних периодов детства для формирования детской личности / А. В. Запорожец, Л. А. Венгер // Принцип развития в психологии. – М.: Наука. 1978. – с. 243–268.
4. Красногорский Н. И. К физиологии

становлення дetskой речи. / Н. И. Красногорский // Журнал высшей нервной деятельности. – 1952. – Т. II. – Вып. 4. – С. 479–486. 5. Леонтьев А. А. Общение как объект психологического исследования / А. А. Леонтьев // Методологические проблемы социальной психологии. – М. : Наука, 1975. – 294 с. 6. Пиаже Ж. Генетический аспект языка и мышления / Ж. Пиаже // Психоллингвистика: Сб. статей, сост. А. М. Шахнарович. – М. : Прогресс, 1984. – С. 325–336. 7. Савинова Н. В. Особенности формирования грамматичной будови мовлення у дітей у норми та при патології мовленнєвого розвитку: психолінгвістичний аспект / Н. В. Савинова // Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Випуск 16. 36. наук. праць.– К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С.164–169. 8. Фишман М. Н. Мозговые механизмы, обуславливающие отклонения в речевом развитии у детей / М. Н. Фишман // Дефектология – 2001. – № 3. – С. 3–9.

References

1. Bel'tjukov V. I. O zakonmernostjah razvitiya rechevoj funktsii v ontogeneze / V. I. Bel'tjukov // Voprosy psichologii. – 1984. – № 5. – С. 141–146. 2. Zhukova N. S. Otkloneniya v razvitiya detskoj rechi. (Ucheb. posobie dlja studentov defektologicheskikh fak. vysshih ped. ucheb. zavedenij i logopedov) / N. S. Zhukova. – М. : UNPC “Jenergomash”, 1994. – 128 с. 3. Zaporozhec A. V. Znachenie rannih periodov detstva dlja formirovaniya detskoj lichnosti / A. V. Zaporozhec, L. A. Venger // Princip razvitiya v psichologii. – М. : Nauka, 1978. – с. 243–268. 4. Krasnogorskiy N. I. K fiziologii stanovleniya detskoj rechi. / N. I. Krasnogorskiy // Zhurnal vysshej nervnoj dejatel'nosti. – 1952. – Т. II. – Vyp. 4. – С. 479–486. 5. Leont'ev A. A. Obshhenie kak ob'ekt psichologicheskogo issledovaniya / A. A. Leont'ev // Metodologicheskie problemy social'noj psichologii. – М. : Nauka, 1975. – 294 с. 6. Piazhe Zh. Geneticheskij aspekt jazyka i myshleniya / Zh. Piazhe // Psiholingvistika: Sb. statej, sost. A. M. Shahnarovich. – М. : Progress, 1984. – С. 325–336. 7. Savinova N. V. Osoblivosti formuvannja gramatichnoji budovi movlennja u ditej u normi ta pri patologiji movlennєvogo rozvitku: psiholingvistичnij aspekt / N. V. Savinova // Naukovij часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та психологія. Випуск 16. Зб. наук. праць.– К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. – С.164–169. 8. Fishman M. N. Mozgovye mehanizmy, obuslavivajushhie otkloneniya v rechevom razvitiu u detej / M. N. Fishman // Defektologija – 2001. – № 3. – С. 3–9.

Received 20.01.2016

Reviewed 26.02.2016

Accepted 27.03.2016

УДК 373.2.016:811.161.2

Н. В. Ільїна

megadriviera@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ КОНОТАТИВНИХ ЗНАЧЕНЬ СЛІВ У КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕННЄВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Відомості про автора: Наталія Ільїна, кандидат педагогічних наук, доцент Херсонського державного університету, Херсон, Україна.
Email: megadriviera@gmail.com

Contact: Natalia Iliina, PhD, Kherson State University, Kherson, Ukraine. Email: megadriviera@gmail.com

Н. В. Ільїна. Використання конотативних значень слів у комунікативно-мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку. Стаття присвячена дослідженню особливостей використання конотативних значень слів у комунікативно-мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку. Коротко розкрито основні труднощі та виклики у становленні комунікативних умінь та навичок у осіб з мовленнєвою патологією. Здійснено аналіз основних понять, пов'язаних з процесом комунікації: спілкування, комунікація, комунікативна повільність, комунікативно-мовленнєві вміння, комунікативно-мовленнєва діяльність. Розкрито особливості старшого дошкільного віку щодо засвоєння основних мовних засобів та формування комунікативно-мовленнєвої діяльності. Зазначено, що поява позаситуативно-позначальної та позаситуативно-особистісної форм спілкування створюють у дитини потребу в оволодінні більш змістовними, довільно контрольованими стратегіями мовленнєвої комунікації, використанні мовних засобів, які б мали максимальний вплив на адресата мовленнєвого повідомлення. До таких засобів належать конотативні значення слів, які відображають емоційне ставлення мовця до предмету мовленнєвого висловлення. Представлено основні підходи в науковій літературі до вивчення явища конотації.

Особливу увагу у статті приділено дослідженню М. Лісіної, яке присвячене виявленню зв'язка між особливостями мовлення дошкільників і рівнем розвитку їхнього спілкування з дорослими. Описано особливості мовлення дітей з різними формами спілкування. Висвітлено перші результати експериментального спостереження, метою якого є виявлення характеру зв'язку між розвитком лексичного значення слова (а саме засвоєння і використання конотативних значень) і формами спілкування у дітей з різними рівнями мовленнєвого